

γιά μιὰ νέα διεθνῇ τάξη: ἡ Ἀμερικὴ καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης

ὑπὸ
Πανταζή Τερλεξή

Καθηγητοῦ Πολιτικῆς Ἐπιστήμης
New York Institute of Technology
Ἐπιστημονικοῦ Συνεργάτου τοῦ ΕΚΚΕ

Μὲ τὴ λήξη τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου εἶχε γίνῃ πιά σὲ ὅλους ἀντιληπτό ὅτι τὸ διεθνὲς σύστημα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας, ποὺ βασιζόταν στὴν ἐθνικὴ κυριαρχία καὶ τὴν αὐτοδύναμη ἀσφάλεια τῶν κρατῶν καὶ εἶχε ἐπικρατήσει κατὰ τὴν προπολεμικὴ περίοδο, εἶχε χρεωκοπήσει. Οἱ ἰδέες, οἱ προϋποθέσεις καὶ ἡ δομὴ τῶν νέων σχέσεων πρὸς ἐξασφάλιση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἔπρεπε νὰ τεθοῦν σὲ νέες βάσεις.

Οἱ ἐθνικὲς κυβερνήσεις ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν ἓνα μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ τους κυριαρχία ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο ποὺ θὰ ἐπέτρεπε στὰ κράτη νὰ λειτουργοῦν μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ δημοκρατικῆς συνεργασίας. Ἐτσι, κατὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο παρατηρεῖται μιὰ καθολικώτερη προσπάθεια γιὰ συλλογικὴ ἀσφάλεια ποὺ βρῆκε τὴ θεσμικὴ τῆς δικαίωση στὴ νέα διάρθρωση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ τοπικοὺς συνασπισμούς, ὅπως τὸ ΝΑΤΟ, τὸ SEATO, τὸ Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας, κτλ. Στὸν οἰκονομικὸ τομέα παρατηρεῖται τὸ ἴδιο φαινόμενο: τελωνειακὲς ἐνώσεις, κοινὲς ἀγορὲς, νομισματικὰ ταμεῖα, διεθνεῖς τράπεζες.

Παρά τὶς καλὲς ὁμῶς προθέσεις καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ κατεβλήθησαν, τὰ διεθνή νέα σχήματα δὲν ἀπεδείχθησαν ἱκανὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό. Ἡ «διπολική» μορφή ποὺ πολὺ γρήγορα πῆραν τὰ νέα σχήματα περιόρισε τὶς δυνατότητες τῆς ἐξελίξεώς τους. Κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ '50 καὶ '60 νέες δυνάμεις ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται καὶ νὰ διεκδικοῦν αὐτονομία, ἄλλες μέσα στὰ ὑπάρχοντα σχήματα, ἄλλες ἔξω ἀπὸ αὐτά. Ἡ περίπτωση τῆς Γαλλίας ἀποτελεῖ παράδειγμα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ περίπτωση τῆς Κίνας τῆς δευτέρας καὶ ἡ περίπτωση τῆς Ἰαπωνίας κατὰ μετὰ τῶν δύο. Τὰ παλιὰ ὁμῶς σχήματα ἐξακολούθησαν νὰ λειτουργοῦν ἂν καὶ οἱ συνθήκες ποὺ τὰ δημιούργησαν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν. Τὸ κλίμα τῆς ἀνασφάλειας καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ψυχροῦ πολέμου σὲ τέσσερες τουλάχιστον περιπτώσεις (Ἑλλάς, Κορέα, Αἴγυπτος, Βιετνάμ) μετεβλήθη σὲ «θερμό». Ἐπὶ πλέον, ἦταν δύσκολο νὰ συντελεσθῇ ὁποιαδήποτε ριζικὴ μεταβολὴ στὸ πνεῦμα καὶ τὴ δομὴ τῶν διεθνῶν σχέσεων ἐφ' ὅσον οἱ μηχανισμοὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ οἱ θέσεις-κλειδιά στοὺς διαφοροὺς ἐθνικοὺς καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι στὰ χέρια ἀντιπροσώπων τῆς γενιᾶς ποὺ εἶχε προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ αἱματηρότερου πολέμου τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Κατὰ τὴν τελευταία ὁμῶς δεκαετία μιὰ σειρά ἀπὸ παράγοντες ἄρχισαν νὰ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος, νὰ ἀνατρέπουν τὴν κλίμακα τῶν ἀξιών καὶ νὰ διαταράσσουν τὴν ὑπάρχουσα ἰσορροπία. Συγκεκριμένα:

α) Ἐνας ὅλο καὶ μεγαλύτερος ἀριθμὸς θέσεων

στή διοίκηση καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις ἄρχισε νὰ συμ-
πληρώνεται ἀπὸ μέλη τῆς μεταπολεμικῆς γενιᾶς.
Ἀπληλλαγμένοι ἀπὸ ψυχολογικά συμπλέγματα τοῦ
πολεμικοῦ ἀντιπολεμικοῦ οἱ νέοι τεχνοκρίτες, διανοούμενοι
καὶ ἐπιχειρηματίες ἐπέβαλαν μιὰ νέα ἱεράρχηση
ἀξιών καὶ ἐδημιούργησαν τὸ περίφημο «χάσμα τῶν
γενεῶν» σὲ παγκόσμια κλίμακα.

β) Τὸ διπολικὸ μεταπολεμικὸ σύστημα ἀσφαλείας
μὲ καθαρά ἰδεολογικὴ βάση ἄρχισε νὰ ἐμφανίζει σο-
βαρά ρήγματα. Στὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο, ἡ
Κίνα ἀξίωσε ξεχωριστὴ θέση μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα
ποῦ προέκυψαν. Ἡ Γαλλία μὲ «ντεγκωλικκὸ» πεῖ-
σμα ἀμφισβήτησε τὴν ἀμερικανικὴ ἡγεμονία στὴν
Ἀτλαντικὴ Συμμαχία καὶ πέτυχε, ἂν ὄχι νὰ φύγῃ ἀπὸ
τὸ ΝΑΤΟ, τουλάχιστον νὰ φύγῃ τὸ ΝΑΤΟ ἀπὸ τὴ
Γαλλία.

γ) Ἡ ἐξάρθρωση τοῦ «ἀτομικοῦ» μονοπωλίου, ἡ
δυνατότητα χρησιμοποιοῦν ἀτομικὸν ὄπλων ἀπὸ
τὶς ἀσήμαντες στρατιωτικῶς χώρες καθὼς καὶ ἡ
ικανότης μέσης τάξεως δυνάμεων νὰ ἀναπτύσσουν
ἐθνικὰ πυρηνικὰ προγράμματα μὲ τὴ βοήθεια τῶν
πυρηνικῶν ὑπερδυνάμεων (Ἀγγλία) ἢ χωρὶς αὐτὲς
(Γαλλία-Κίνα), ἐπέφεραν σοβαρὰ διασάλευση στὴν
ὕπαρξο πυρηνικὴ ἰσορροπία ἀχρηστεύοντας ἡ
θέτοντας ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ἀποτελεσματικότητα
πολλῶν περιφερειακῶν σχεδίων ἀμύνης μέσα στὸ
γενικότερο διπολικὸ σύστημα ἀσφαλείας.

δ) Ἡ ταχέια ἀνασυγκρότηση τῶν χωρῶν τῆς
Εὐρώπης καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξή
τοῦς ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ σοβαρὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ
ἐμπορικὴ ἡγεμονία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ποῦ
εἶχε ἐπιβληθῇ κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '40
καὶ ἄρχες τοῦ '50. Ἡ καταπληκτικὴ ἀνάπτυξή τῆς
Ἰαπωνίας ἰδιαίτερα ἐδημιούργησε ὅλων τῶν εἰδῶν
τὶς πιέσεις στὸ ἀμερικανικὸ ἐμπόριο.

ε) Οἱ «ἀναπτυσσόμενες» χώρες κατὰ τὶς δεκαε-
τίες τοῦ '40 καὶ '50 σὰν ἀποικίες ἦσαν ἀνεξάρτητα
κράτη ποῦ ἐξαναγκάσθηκαν νὰ παίζουν ἕνα ρόλο ποῦ
λίγο ἢ πολὺ τοὺς εἶχε ἀνατεθῇ ἀπὸ κάποιο μητροπο-
λιτικὸ κέντρο. Ἀπὸ τὴ δεκαετία ὅμως τοῦ '60 ἄρχι-
σαν νὰ ἐπιβάλλωνται σὰν μιὰ νέα δύναμη γνωστὴ
μὲ τὸ ὄνομα «Τρίτος Κόσμος». Διὰ μέσου περιφε-
ρειακῶν καὶ διηπειρωτικῶν ἐνώσεων, ὅπως τῆς JAO-
ENDE καὶ τῆς ARUSHA ποῦ συνεστήθησαν πρόσ-
φατα, ἄρχισαν νὰ διεκδικοῦν εἰτε μεμονωμένα εἴτε
ὁμαδικὰ μεγαλύτερη αὐτονομία στὴ διαμόρφωση τοῦ
ρόλου τοὺς καὶ κάποια οὐσιαστικότερη συμμετοχὴ
σὲ περιφερειακὰ ἢ διεθνῆ συστήματα ἀσφαλείας καὶ
οἰκονομικῆς συνεργασίας. Ἡ στάση τοὺς στὴ σύν-
οδο τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου καὶ τῆς
Διεθνoῦς Τραπεζῆς, ποῦ συνήλθε πρὸ δύο μηνῶν
στὴ Ναϊρόμπι, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν προθέσεων καὶ
τῶν δυνατοτήτων τοὺς.

στ) Ἡ ἔννοια τῆς «μεγάλης δυνάμεως» φαίνε-
ται στὴν ἐποχὴ μας νὰ μεταβάλλῃ φύση καὶ περιε-
χόμενο. Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε

ὅτι μιὰ δύναμη εἶναι «μεγάλη» ἐφ' ὅσον οἱ ἄλλοι λαοὶ
πιστεύουν ὅτι ἔτσι εἶναι. Ὁ ἀριθμὸς πυρηνικῶν κε-
φαλῶν ἢ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα δὲν παίζουν πάντα
πρωτεύοντα ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς πίστεως αὐ-
τῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἐπετεύχθη ἡ πυρηνικὴ
ἰσορροπία ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρηνικῶν κεφαλῶν ἔπαυσε
νὰ ἀποτελῇ κριτήριο ὑπεροχῆς. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀδυ-
ναμία χρήσεως πυρηνικῶν ὄπλων σὲ πολεμικὴ ἀνα-
μέτρηση τακτικῆς μορφῆς περιορίζει τὴ δράση τῆς
«μεγάλης» δυνάμεως καὶ τὴν καθιστᾷ δυσκίνητη καὶ
ἠθικὰ ἐπιλήψιμη στὰ μάτια τῆς διεθνoῦς κοινῆς
γνώμης. Ἡ ἐμπειρία τοῦ Κορεατικοῦ, τοῦ Αἰγυπτια-
κοῦ (Σουεζ) καὶ τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου συνηγο-
ρεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρι-
σμοῦ αὐτοῦ.

ζ) Ἡ οἰκονομικὴ ἀναταραχὴ ποῦ ἐδημιούργησε
ἡ δυναμικὴ παρουσία τῆς Γερμανίας καὶ ἀργότερα
τῆς Ἰαπωνίας, οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις τῆς ἀμε-
ρικανικῆς οἰκονομίας καὶ οἱ ἀνεξάρτητοι καὶ πάντα
ἀπαιτητικοὶ «οἰκονομικοὶ ἐθνικισμοί», ἰδιαίτερα τῶν
χωρῶν τῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ οἱ συνεχεῖς πιέσεις
τοῦ ἀνατολικοῦ οἰκονομικοῦ συνασπισμοῦ, ἐπέφεραν
σοβαρὰ πλῆγματα στὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα,
τὸ ὁποῖο κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, παρὰ τὶς ἄλλε-
πάλληλες μετατροπὲς τὶς ὁποῖες ὑπέστη, φάνηκε νὰ
χάνῃ τὴν προσωποποιότητά του καὶ νὰ βρίσκει-
ται μονίμως στὰ πρόθυρα γενικῆς καταρρεύσεως.

Ὑπὸ τὴν ἐπὶρεια αὐτῶν τῶν ἐξελίξεων οἱ προϋ-
ποθέσεις ἐπάνω στὶς ὁποῖες εἶχαν ἀρχικὰ στηριχθῇ
τὰ διεθνῆ συστήματα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς
συνεργασίας ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἀρχὴ
τῆς δεκαετίας τοῦ 1970. Οἱ δυνατότητες τῶν συστη-
μάτων αὐτῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξή τοὺς μὲ τὰ σημερινὰ
δεδομένα φαίνεται νὰ ἔχουν ἐξαντληθῇ.

ὁ ρόλος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

Ὁ ἀποκλεισμός πυρηνικῆς συγκρούσεως ἀνά-
μεσα στὶς δύο ὑπερδυνάμεις (ἢ ἡ γενίκευση τῆς
πυρηνικῆς ἀπειλῆς), ἡ ἐμφάνιση μιᾶς νέας γενεᾶς
πολιτικῶν, τεχνοκρατῶν καὶ ἐπιχειρηματιῶν, οἱ πιέ-
σεις τοῦ Τρίτου Κόσμου γιὰ ἀναθεώρηση τῶν
ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλ-
λαγῶν, οἰκονομικῶν διευκολύνσεων καὶ ἀμυντικῶν
συμμαχιῶν, ἡ διάβρωση τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ στρα-
τιωτικοῦ διπολικοῦ σχήματος καὶ ἡ ἐμφάνιση οἰκο-
νομικῶν γιγάντων (ΕΟΚ, Ἰαπωνία, Κομεκόν, κτλ.)
συνετέλεσαν στὸ νὰ καταστῇ φανερὸ στὶς εὐρωπαϊ-
κὲς πρωτεύουσες, τὴ Μόσχα, τὴν Washington καὶ
τὸ Τόκιο, ὅτι εἶναι ἀπαράτητο νὰ βρεθοῦν νέα σχή-
ματα διακυβερνητικῆς συνεργασίας. Τὰ νέα σχήματα
θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντανάκωνται τὶς ἀνακατατάξεις καὶ
τοὺς μετασχηματισμοὺς δυνάμεων ποῦ ζήτοῦν νέα
θεσμικὴ ἔγκραση καὶ προβολὴ στὴ διεθνή σκηνή.
Ἡ γενικὴ ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης γιὰ μιὰ ἀναθεώ-
ρηση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνoῦς συνεργα-

σίας φαίνεται ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ὑφέσεως καὶ τῆς διεθνούς διπλωματικῆς κινήσεως πὺρ παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὅσοι διατηροῦν κάποια ἐπαφὴ μὲ τὴς εὐρωπαϊκῆς πρωτεύουσας καὶ τὴς διεθνεῖς ζυμώσεις, στὸ ἐπίπεδο τῶν διακυβερνητικῶν συνομιλιῶν, θὰ παρατηρήσουν μιὰ πρωτοφανῆ κίνηση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Ἡ νέα κρίσις τῆς Μέσης Ἀνατολῆς δὲν ἀναίρει ἀλλὰ ἐνισχύει τὴς ἀπόψεις αὐτές.

Ἡ Ἰαπωνία θέλει νὰ καθιερώσῃ συνεργασίας μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον (θὰ ἦταν ἴσως σποσσότερο νὰ πούμε ὅτι Ἀμερικὴ καὶ ἡ Εὐρώπη ζητοῦν νὰ βροῦν μιὰ φόρμουλα μὲ τὴν ὁποία θὰ «τακτοποιοῦσαν» τὸν ἰαπωνικὸ κολοσσό). Ἡ Εὐρώπη ἀναζητεῖ τὴ διεθνῇ προσωπικότητά της χωρὶς νὰ διαταράξῃ ἐπικίνδυνα τὴς ὑπάρχουσες ἐθνικὲς παραδόσεις. Ἡ Γερμανία θέλει διακριτικὰ νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ «αὐτομικά» της σχέδια χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντίδραση τῶν συνεταίρων στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινότητα. Ἡ Γαλλία προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτομικότητα της χωρὶς ὅμως νὰ παραβλέπῃ καὶ τὸν ρόλο πὺρ εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ διαδραματίσῃ στὸ νέο εὐρωπαϊκὸ σχῆμα. Ἡ Ἀγγλία προσπαθεῖ νὰ συμβιβαστῇ τὸν παραδοσιακὸ τοῦ ρόλου τοῦ διατητοῦ μὲ τὴν ἀνάγκη μιᾶς στενότερης συνεργασίας μὲ τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία. Ὁ ρόλος τῆς Washington φυσικὰ θὰ εἶναι ὁ περισσότερο ἀποφασιστικὸς γιὰ τὴς μελλοντικῆς ἐξελιξέας τόσο στὸν ἐνδοεὐρωπαϊκὸ χῶρο ὅσο καὶ στὴς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως.

Ἡ βαρύνουσα σημασία τοῦ ρόλου τῆς Washington, ἡ ὁποία ἀναπόφευκτα ἐπηρεάζει τόσο τὴς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως ὅσο καὶ τὴς σχέσεις τῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος, πηγάζει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τόσο ἡ Μόσχα ὅσο καὶ τὸ Πεκίνο (καὶ αὐτὸ ἀναγνωρίζεται σιωπηλὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ ἀπροκάλυπτα ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ τὴ Μπὸν) θεωροῦν μάταιη κάθε προσπάθεια διμεροῦς ἢ πολυμεροῦς διακανονισμοῦ τοπικῶν διαφορῶν, ἂν αὐτὴ δὲν ἀποτελῇ μέρος μιᾶς γενικότερης συμφωνίας στὴν ὁποία θὰ συμμετέχῃ ἡ Washington. Ἐτσι, ἐνὺ γενικά ἀναγνωρίζεται ἡ σημασία τῆς προσεγγίσεως ἀνάμεσα στὴ Δυτικὴ καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία, ταυτόχρονα ἀναγνωρίζεται ὅτι μιὰ τέτοια συμφωνία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἂν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὴς ἐπιθυμίας τῶν δύο ὑπερδυνάμεων. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐμπλοκὴ τῶν ὑπερδυνάμεων ἀναπόφευκτα μεταθέτει τὸ κέντρο βάρους τῆς ἐνοποιησέως τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν καθαρά οἰκονομικὴ-πολιτικὴ βάση στὴ στρατηγικὴ-ἀμυντικὴ. Θεωρουμένη ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιά, πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης προϋποθέτει ἐξασφάλιση τοῦ μέλλοντος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἀπόνεως ἀμύνσης. Οἱ φορεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν στρατηγικῶν σχεδίων τοῦ State Department καὶ τοῦ Κρεμλίνου κινούνται πρωταρχικά ἀπὸ τέτοιου εἶδους σκέψεις καὶ ὑπολογισμούς. Γι' αὐτὸ θὰ ἦταν ἐκτὸς πραγματικότητος

κάθε ἀπόπειρα ἀξιολογήσεως τῶν τελευταίων ἐξελιξέων στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἂν τὰ κριτηρία μᾶς ἦσαν μόνον οἰκονομικὰ ἢ πολιτικὰ. Οἱ ἀξιολογήσεις μᾶς λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τοὺς στρατηγικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ὄχι νὰ τελειώνουν σὲ αὐτούς.

Κάτω λοιπὸν ἀπ' αὐτὲς τὴς σκέψεις θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι παρὰ τὴν ἐξασθένιση τοῦ διπολικοῦ σχήματος δὲν θὰ πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι, ὅταν πρόκειται γιὰ θέματα παγκοσμίου στρατηγικῆς, ἡ Εὐρώπη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἀτέραντο «σοῦπερ μάρκετ». Ἡ Ἰαπωνία ἂν καὶ εἶναι «μεγάλῃ» δύναμη (μὲ τὴ βιομηχανικὴ ὑποδομὴ τῆς) δὲν εἶναι ὑπερδύναμη (μὲ καθαρά στρατηγικὰ κριτήρια), ἐνὺ ἡ Κίνα δὲν εἶναι ἀκόμη «μεγάλῃ» δύναμη. Ἐτσι, σὲ θέματα στρατηγικῆς καὶ μιᾶς πιθανῆς ἀναμετρήσεως Ἀνατολῆς - Δύσεως οἱ ὑπερδυνάμεις πὺρ κυριαρχοῦν στὸν διεθνῇ στίβο παραμένουν ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ, καὶ τίποτε δὲν φαίνεται νὰ θέτῃ ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴ σημασία τοὺς σὺ ἀμεσο μέλλον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλο τῆς Ἀμερικῆς σὺ μέλλον τῆς Εὐρώπης, καὶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι στρατιωτικῶς ἡ Εὐρώπη στηρίζεται στὴν ἀμερικανικὴ ὑποστήριξη καὶ ὅτι εἶναι δύσκολο, ἂν ὄχι ἀπίθανο, νὰ θελήσῃ νὰ ἀναπτύξῃ ἓνα σύστημα ἀσφαλείας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γενικότερο «Ἀτλαντικὸ σχῆμα». Ἐνὰ τέτοιο ἐνδεχόμενο δὲν φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴς τάσεις, ὅπως τουλάχιστον διαγράφονται γιὰ τὴν προσεχῇ πενταετία. Τὸ μέλλον τῆς εὐρωπαϊκῆς συλλογικῆς ἀμύνσης θὰ ἐξαρτᾶται ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ παρουσία καὶ ἐτοιμότητα. Ἡ ἀμερικανικὴ παρουσία στὸν ἀμυντικὸ τομέα σήμερα, ὅπως δείχνει ὁ πίνακας 1, εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας:

1. Ἀμερικανικὴ στρατιωτικὴ συνεισφορά στὴν Ἀτλαντικὴν Συμμαχία

Ἀμερικανικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις	Στὴν Εὐρώπη	Στὴς Ἠνωμ. Πολιτείες σὲ κατάσταση ἐτοιμότητος γιὰ τὴν Εὐρώπη	Σύνολον
1 Μεραρχίες	41/3	42/3	9
2 Θωρηκτά	1	5	6
3 Ἀεροπορικὲς πτέρυγες	21	4	25

Ἡ ἀναλογία τῆς ἀμερικανικῆς παρουσίας ἐν σχέσει μὲ τὴ στρατιωτικὴ συμμετοχὴ τῶν ὑπολοίπων μελῶν τοῦ NATO εἶναι σὲ μᾶxima στρατευμάτα ξηρᾶς 1:4, σὲ τάνκς μεσαιᾶς τάξεως 1:6 περίπου, καὶ σὲ ἀεροσκάφη τῆς τακτικῆς ἀεροπορίας 1:4 περίπου, ὅπως φαίνεται στὸν πίνακα 2.

Ἡ συντήρηση τῶν δυνάμεων αὐτῶν στοιχίζει ἐτησίως στὴς Ἠνωμένες Πολιτείες τὸ ποσὸν τῶν 25 δισεκατομμυρίων δολλαρίων. Μέχρι ποίου ση-

μείου είναι διατεθειμένες οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης να αναλάβουν αυτό το υπέρμετρο τίμημα για τη συλλογική τους άμυνα;

2. 'Αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη

	'Ανδρες μαχίμων μονάδων ξηράς	'Ανδρες μαχίμων και βοη- θητικών μονάδων	Τάνκς μεσαίας τάξεως	'Αεροσκάφη τακτικής αεροπορίας
NATO	365.000	660.000	6.700	2.700
ΗΠΑ	90.000	200.000	1.200	620

δυσκολίες και προοπτικές

Προϋπόθεση κάθε αυτοδυνάμου ευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας δεν είναι μόνο η καλή θέληση των συμβαλλομένων, και θα ήταν σφάλμα να τη θεωρήσει κανείς σαν δεδομένη σε όρισμένες περιπτώσεις. 'Απαραίτητη προϋπόθεση είναι και οι τεχνολογικές δυνατότητες των συμμετεχόντων σε κάθε ανεξάρτητο, δηλαδή καθαρά ευρωπαϊκό άμυντικό σχήμα. Για να επιτευχθεί έστω και ένα ελάχιστο μέτρο αποτελεσματικότητας, στην περίπτωση αυτή θα χρειασθεί ή συνεργασία των κρατών-μελών στον έπιστημονικό και τεχνικό τομέα σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από ό,τι έχει γίνει μέχρι σήμερα. 'Η εμπειρία της αγγλογαλλικής συνεργασίας στον τομέα αυτό, κατά το παρελθόν, δεν προσφέρει και μεγάλες έλπίδες για μια ευρύτερη συνεργασία στο μέλλον.

'Ενα άλλο σημείο που θα πρέπει να διασαφηνισθεί είναι το θέμα του προσδιορισμού των κριτηρίων της συμμετοχής σε μία πιθανή ευρωπαϊκή άμυντική συμμαχία. Μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον δεν υπάρχουν ένδειξεις ότι οι χώρες που θα αποτελέσουν τον βασικό πυρήνα μιας ενδοευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας είναι διατεθειμένες να δεχθούν χώρες, όπως η 'Ελλάς, ή Πορτογαλία, ή 'Ισπανία, ή ακόμη ή Τουρκία. Οι λόγοι είναι οι ίδιοι με αυτούς που παρεμποδίζουν την είσοδο των χωρών αυτών στην ΕΟΚ ή στο ΝΑΤΟ.

Πέρα όμως από αυτές και άλλες παρόμοιες δυσκολίες, θα ήταν σφάλμα να άγνοήσει κανείς μία σειρά από ευδιακρίτες τάσεις και συγκλίνουσες απόψεις που δείχνουν καθαρά την κατευθυνση προς την οποία βαδίζει ή Δυτική Ευρώπη. Σε ένα πρόσφατο διεθνές σεμινάριο στο Salzburg της Αυστρίας, με θέμα τις νέες τάσεις στις διεθνείς σχέσεις, στο οποίο έλαβαν μέρος 60 έπιστήμονες από 24 χώρες, μεταξύ των οποίων και δύο συνεργάτες του 'Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Έρευνών της 'Ελλάδος, συζητήθηκαν οι νέες τάσεις που διαμορφώνονται αυτή τη στιγμή στη Δυτική Ευρώπη και ζητούν τη θεσμική τους έκφραση. Το κύριο πρόβλημα που

άσασχολεί σήμερα την ευρωπαϊκή διάνοηση, τον Τύπο, τα μέσα επικοινωνίας, τους διεθνείς οργανισμούς που έδρεουν στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, καθώς και μία μεγάλη μερίδα των κυβερνητικών αντιπροσώπων των κοινοβουλίων και των κομματικών οργανώσεων, αναφέρεται στη μορφή που θα πρέπει να πάρουν οι νέοι πανευρωπαϊκοί οργανισμοί στον οικονομικό, χρηματιστηριακό, εμπορικό, νομισματικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα, καθώς και σε τομείς που αφορούν τον εξοπλισμό και την άμυνα της Ευρώπης. 'Η απόφαση της 'Αμερικής να ελαττώσει τη στρατιωτική δύναμή της στον ευρωπαϊκό χώρο (κατά πάσαν πιθανότητα 40-60%) και τα προβλήματα που παρουσιάζει ή ιαπωνική παρουσία στον διεθνή οικονομικό στίβο είναι παράγοντες που επιβάλλουν την εξέταση του θέματος της Ευρωπαϊκής 'Ενότητας κάτω από νέο πρίσμα. Πάντως αντικειμενικά εξέταζόμενο το θέμα, ανεξάρτητα από την όπτική γωνία από την οποία θα το δούμε, θα χρειασθεί για να λυθεί ευφύεις πολιτικούς έλιγμούς, καλή θέληση, και ιδιαίτερα άρκετές υποχωρήσεις που ίσως θίγουν την έθνικη υπερηφάνεια των συμμετεχόντων στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων. Δυσκολίες αυτού του είδους υπήρχαν και κατά το παρελθόν. Αυτό που κάνει όμως τις προσπάθειες που έχουν ήδη αρχίσει να μη μοιάζουν με τις προηγούμενες απόπειρες, είναι το γεγονός ότι σήμερα ένας μεγάλος αριθμός προσώπων που επηρεάζουν την κοινή γνώμη έχει αναγνωρίσει την αναπότρεπτη ανάγκη για μία στενότερη συνεργασία των χωρών της Ευρώπης έναντι σε νέες οργανωτικές βάσεις.

'Η ανάγκη αυτή που συντελεί στην αλλαγή του ψυχολογικού κλίματος άρχισε πια να ξεπερνά τα έθνικα τοπικά όρια και τον πάντα ευνούϊκο περίβολο των διεθνών οργανισμών (Συμβούλιο Ευρώπης, OECD, EED, κτλ.), και να γίνεται αίσθητη και στην απέναντι πλευρά του 'Ατλαντικού. Κατά πάσαν πιθανότητα ή Washington μετά τη λύση του Βιετναμικού και την ειρήνευση της Μέσης 'Ανατολής, πιεζόμενη από τεράστια οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, θα θελήσει να δώσει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στις έξελξεις που συντελούνται στον χώρο της Δυτικής Ευρώπης. 'Εκτός των άλλων ένδειξεων, ή τοποθέτηση του Kissinger στο 'Υπουργείο 'Εξωτερικών προμηνύει πως ή στροφή θα είναι αποτελεσματική.

'Επί πλέον οι αντιδράσεις των διαφόρων επισημόνων που έλαβαν μέρος στις συζητήσεις του σεμιναρίου στο Salzburg, αντιπροσωπεύοντας ένα σύνολο διεθνών οργανισμών, δικτύων επικοινωνίας, έπιστημονικών κέντρων και ανωτέρων κυβερνητικών θέσεων, υπήρξε ή πιο πειστική απόδειξη για τον γράφοντα που έλαβε μέρος στις συζητήσεις αυτές, πως νέοι συντελεστές και νέοι παράγοντες άλ-
λαγής άρχισαν όχι άπλως να κάνουν την εμφάνι-

σή τους ἀλλὰ νὰ ἐδραιώνωνται στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἐπάνω ἀπ' ὅλα διαπιστώθηκε μιὰ ἀποφασιστική ἀλλαγὴ διαθέσεων ἀπὸ φορεῖς ρόλων ποὺ κατέχουν σημαντικές θέσεις σὲ μηχανισμοὺς λήψεως ἀποφάσεων καὶ ἐπιρροῆς τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄν τὸ πνεῦμα αὐτὸ θὰ μπορέσῃ νὰ διεισδύσῃ στοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν πολιτικὴ ἡγεσίαν τῶν βασικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης σὲ σημειοὶ ποὺ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἀναλάβουν ἀποφασιστικὰς πρωτοβουλίες, εἶναι κάτι ποὺ θὰ τὸ δείξῃ τὸ ἄμεσο μέλλον. Μὲ ἐξαίρεση ἴσως μερικὰ ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σεμιναρίου ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Γερμανία, τὰ ὑπόλοιπα, στὴν δλότητά τους, ἀναφερόμενα στὶς δυσκολίες τῶν ὑπαρχόντων εὐρωπαϊκῶν σχημάτων ἐπέμεναν στὴν ἀνάγκη ἀλλαγῆς. Τὸ ἐρώτημα ποὺ διευτυπώοντο ἐπίμονα ἀπὸ τοὺς Δυτικογερμανοὺς ἦταν: ποίους θὰ καλύψῃ τὸ κενὸ ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπὸ μιὰ πιθανὴ ἐλάττωσιν τῶν ἀμερικανικῶν δυνάμεων στὴν Εὐρώπῃ; Μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου οἱ φόβοι τοὺς εἶναι δικαιολογημένοι, καὶ ἀσφαλῶς τὰ ἐπιχειρήματά τους θὰ βροῦν κατανόησιν στὴ Washington. Οἱ καίριοι καὶ ἐπιτυχεῖς ὅμως ἐλιγμοὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τοῦ Brandt καὶ ἡ πιθανότης μιᾶς στενωτέρας γαλλοαγγλικῆς συνεργασίας ἴσως τελικὰ πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὸ νέο ἐνδο-εὐρωπαϊκὸ ἀμυντικὸ σχῆμα σὰν ἀντιστάθμισμα τῆς πολιτικῆς τοῦ rapprochement ποὺ ἐνκαίνισαν μὲ τὸν ἀνατολικὸ συνασπισμό. Ἄν γίνῃ αὐτό, τότε θὰ ἔχῃ ἐπιτευχθῇ ἓνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη

Ἄλλὰ ποιά εἶναι ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος στὶς νέες αὐτὲς προοπτικές; Ὁ ἀντίκτυπος, οικονομικὸς κυρίως καὶ πολιτικός, τῆς ἐξαιτοῦς ἀπομονώσεως στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει ἡ Ἑλλάς δὲν φαίνεται νὰ ἀφήνῃ ἀδιάφορη τὴν κυβέρνησιν, ἂν καὶ τὸ θέμα δὲν συζητεῖται δημοσίως. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἡ Ἑλλάς ἂν

καὶ ἀνήκει στὴν Εὐρώπῃ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ ὅλους τοὺς ὁργανισμοὺς στοὺς ὁποίους συζητεῖται τὸ εὐρωπαϊκὸ μέλλον. Αὐτὸ δὲν ἀνησυχεῖ μόνο τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρώπῃ, στὴν ὁποία ἐπικρατεῖ ἡ πίστις ὅτι τόσο ἡ Ἑλλάς ὅσο καὶ ἡ Τουρκία θὰ πρέπει σύντομα νὰ βροῦν μιὰ θέσιν στοὺς κόλπους τῆς. Τὸ πνεῦμα ποὺ κυριαρχεῖ αὐτὴ τῇ στιγμῇ στὶς εὐρωπαϊκὰς πρωτεύουσες καὶ τὶς εὐρωπαϊκὰς ὁργανώσεις δὲν εἶναι πνεῦμα ἀδιαλλαξίας, ἀδιαφορίας ἢ ἀντεκδικήσεως. Ἀντίθετα, ὑπάρχει μεγάλο ἀπόθεμα καλῆς θελήσεως καὶ διάθεσις συμφιλώσεως.

Ὁ γράφων εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσῃ μὲ μιὰ ομάδα ἀναστάτων ὑπαλλήλων τῶν διεθνῶν ὁργανισμῶν ποὺ ἐδρεύουν στὶς Βρυξέλλες καὶ τὸ Στρασβούργο, σχετικὰ μὲ τὴν πιθανότητα τῆς ἐπανεισδοχῆς τῆς Ἑλλάδος στοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὁργανισμοὺς. Μεταξὺ τῶν προσωπικοτήτων μὲ τὶς ὁποῖες εἶχε μακρὰς συνομιλίας ἦσαν καὶ ἀνώτερα διοικητικὰ στελέχη, ὅπως ὁ Michael Cwik τοῦ τμήματος τῶν Διεθνῶν Νομοματικῶν Ὑποθέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Vittorio Ghidi τῆς Γενικῆς Γραμματείας Διεθνῶν Σχέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Andreas Khol τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Γραφείου Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ Pierre Malve, ἀναπληρωτὴς διευθυντῆς τοῦ Γραφείου τοῦ Προέδρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ὅλοι παρεδέχοντο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότης εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασίν της καὶ πιστεύαν ὅτι τὸ πρῶτο βῆμα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπανεισδοχῆς εἶναι γνωστές. Τὰ προβλήματα ποὺ προβάλλονται ἀπὸ ἐλληνικὴς πλευρὰς αὐτὴ τῇ στιγμῇ εἶναι βασικά δύο:

α) Θὰ μπορέσῃ ἡ παρούσα κυβέρνησις νὰ πείσῃ τοὺς Εὐρωπαίους ὅτι οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς θὰ ἐκπληρωθοῦν;

β) Εἶναι ἡ Ἑλλάς διατεθειμένη ἢ ἱκανὴ νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ περισσότερο «εὐρωπαϊκὴ» πολιτικὴ;

Δὲν πιστεύω οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅτι ἡ Ἀμερικὴ, μὲ τὶς βαθιὰ ριζωμένες δημοκρατικὰς τῆς παραδόσεις, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ στὸν κόσμο, ὅπως ὁ Χίτλερ ἢ ὁ Ναπολέον. Φοβᾶμαι ὅμως ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ συσσωρευθῇ ὑποχρεώσεις πού, ἂν καὶ ἀνιδιαιτελεῖς καὶ καλοπροαίρετες σὲ περιεχόμενο, εἶναι τόσο ὑπερβολικὰς, ὥστε νὰ ξεπερνῶν ἀκόμη καὶ τὶς μεγάλας δυνατότητες τῆς Ἀμερικῆς. Ταυτόχρονα ἐλπίζω... ὅτι ἡ Ἀμερικὴ θ' ἀποφύγῃ τοὺς μοιραίους ἐκείνους πειρασμοὺς τῆς δυνάμεως ποὺ ἔχουν καταστρέψῃ ἄλλα μεγάλα ἔθνη...

J. W. Fulbright, *Ἡ Ἀλαζονεία τῆς Δυνάμεως*, ἐκδ. Παπαζήσης, Ἀθῆναι 1970